

MARIO BUNGE

Filòsof i físic

per Roger Corcho

El nonagenari Mario Bunge continua desplegant una activitat frenètica, com ha fet tota la vida. Tenim l'oportunitat d'entrevistar-lo a Madrid, procedent de Canadà, durant la presentació d'un llibre sobre medicina i parlar sobre cientisme, socialisme i filosofia del dret. Una setmana abans havia assistit a un congrés de física quàntica a Àustria. I em comenten que les seues idees han tingut una gran influència fins i tot en criminologia. El filòsof Willard V. O. Quine el va conèixer en un congrés el 1956 i va escriure en la seua autobiografia que va acabar essent «l'estrella» del congrés. Ara ja podem assegurar que és una estrella que no ha deixat de brillar.

**«LA CIÈNCIA ÉS LA TEMPTATIVA D'EXPLICAR
ELS FENÒMENS EN TERMES EXCLUSIVAMENT
MATERIALISTES»**

Bunge va nèixer a Argentina (1919), on va estudiar ciències físiques, i ha estat professor de filosofia en la Universitat McGill en Montreal (Canadà). És un autor imprescindible en filosofia de la ciència. A Bunge cal llegir-lo. Però per on començar entre el seu més de mig centenar de publicacions? És recomanable anar directament a la Biblioteca Bunge, que edita Laetoli, i que publica els seus textos fonamentals i més accessibles, com ara *Materialismo y ciencia* o bé *La ciencia. Su método y su filosofía*. També són summament interessants els seus volums que arrepleguen textos breus, com ara *Cápsulas* (Gedisa). I per a aquells que vulguen aprofundir en el seu pensament, hauran d'enfrontar-se a *Filosofía de la física* (que segons Bunge és el seu llibre fonamental) i, és clar, el *Tratado de filosofía* en vuit volums. Encara que Bunge aparenta ser un ancià amb dificultats per a desplaçar-se i sentir, és una impressió que desapareix quan se li veu debatre i els seus arguments cauen fulminants damunt els seus interlocutors. És un home que no pretén morir-se, ben altrament continua tenint incomptables projectes entre mans.

Què és la ciència?

La meua resposta no es pot condensar en una frase. Totes les respostes que han donat els filòsofs són incompletes. Per exemple, [Karl] Popper afirma que les teories científiques són aquelles que són refutables. Això és simplisme pur. Per als positivistes, consisteix a veure si és confirmable. No n'hi ha prou tampoc. Abans que res, una teoria científica ha de tenir sentit. En segon lloc, ha de poder ser confirmable, no necessàriament refutable. En tercer, ha de pertànyer a un cos de coneixements. I en quart, ha de suggerir observacions o experiments que encara no s'han realitzat. Si apliquem aquesta definició a les teories de [Noam] Chomsky, per exemple, o a la psicologia del desenvolupament, s'observa que queden desqualificades com a ciències perquè afirmen que es naix amb el coneixement ja fet. Aquesta és una afirmació anticientífica. L'última versió de Chomsky és que la ment i la matèria són misterioses i sempre seran misterioses. Es declara a si mateix «mistèric». És una renúncia a la ciència.

Una definició clara de ciència ens ajuda a distingir-la de la pseudociència. No obstant això, hi ha reflexions, com l'atomisme en el segle XIX, que eren raonables, però com que no tenien base empírica van ser titlades de pseudocientífiques. Cal aplicar estrictament aquesta definició?

**«GENT COM MICHEL
FOUCAULT I ALTRES
XARLATANS AFIRMEN QUE LA
CIÈNCIA ES TRACTA D'UNA
CONSTRUCCIÓ SOCIAL,
PERÒ NO ÉS AIXÍ»**

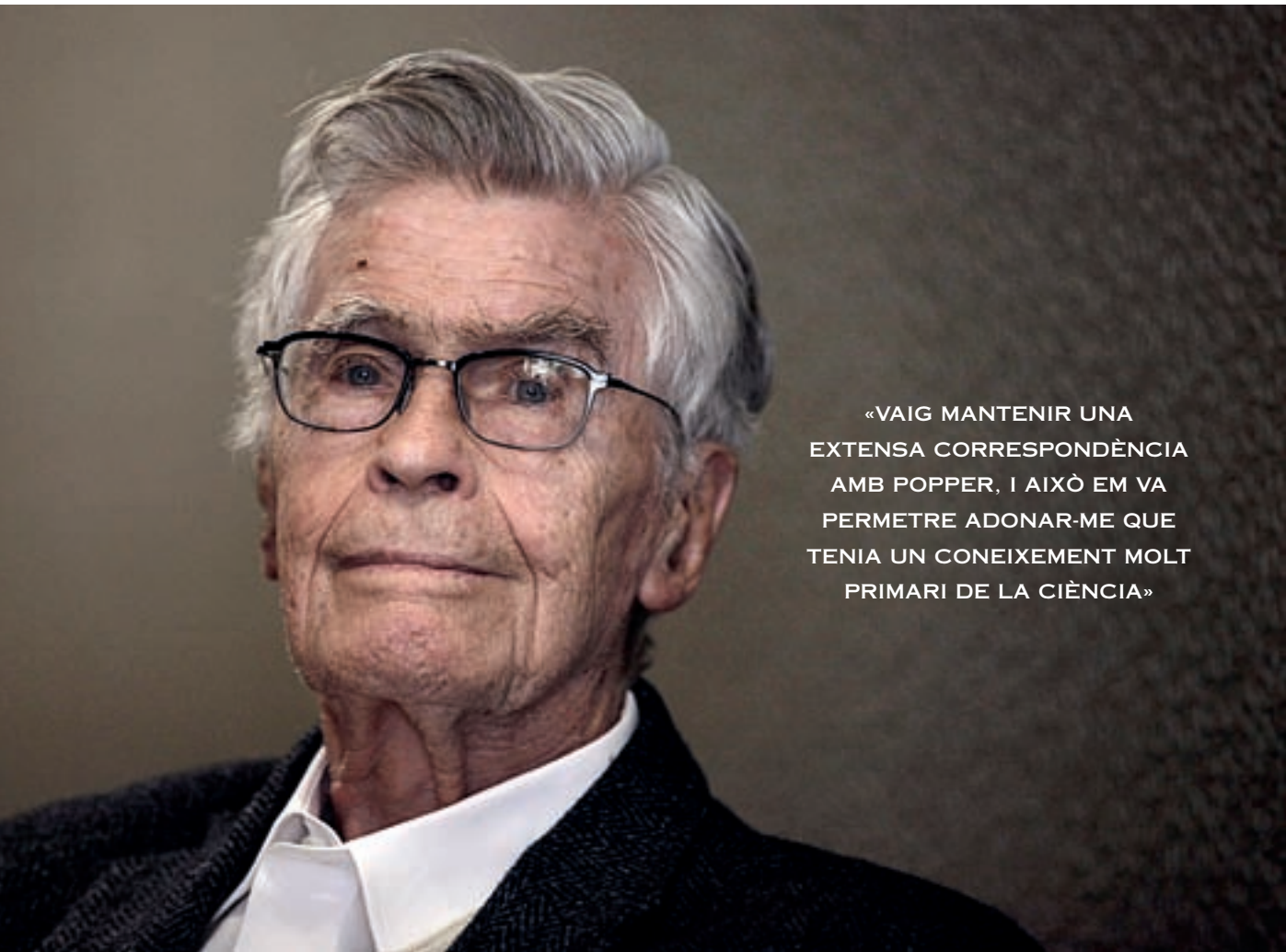
Hi ha protociències, hi ha semiciències, hi ha ciències madures, i després hi ha pseudociències. Si anem a la història de la medicina, les teories antigues eren el més científic que podia haver-hi en aquell moment. Fins i tot la teoria dels humors d'Hipòcrates explica que ha d'haver-hi un cert equilibri entre els humors i tractava la malaltia com un desequilibri. No hi ha cap ciència que haja nascut madura, totes han anat evolucionant. Sobre els àtoms, hi ha nombroses teories des de Grècia, fins a arribar a Dalton i les teories atòmiques dels segles XVIII i XIX, i, encara que totes aquestes teories són diferents entre si, totes elles admeten que hi ha partícules elementals que no són divisibles, i que tots els compostos són formats per àtoms. S'aprecien continuïtats i discontinuïtats. Totes les teories procuraven el mateix, la veritat. I la veritat va anar canviant de manera parcial. Hi ha un concepte que els filòsofs es neguen a acceptar: la veritat aproximada, la veritat parcial. Per exemple, quan s'afirma que no hi ha progrés científic perquè les teories anteriors van resultar ser falses. Però això no és així.

Un exemple de pseudociència és l'homeopatia. I no obstant això, actualment moltes universitats espanyoles ensenyen aquesta matèria. Què es pot fer per a impedir que la ignorància ocupe espais públics?

Cal difondre els pocs experiments que hi ha hagut que demostren que l'homeopatia, en el millor dels casos, és innòcua.¹ Però pot ser perjudicial perquè distrau la gent de la medicina autèntica. Per exemple, un oncòleg pot impedir que un pacient afectat de càncer muira si aconsegueix tractar-lo a temps. En canvi, si el pacient és atès per un homeòpata, el temps que perd amb teràpies innòcues pot impedir que després s'arribe a temps per a salvar-lo.

És el cas de Steve Jobs [el president d'Apple va patir un càncer de pàncrees tractable, però va decidir seguir una teràpia alternativa consistent a modificar la seua

¹ La revista *The Lancet* va publicar el 2005 una sèrie d'estudis que mostraven que els efectes de l'homeopatia no eren superiors al placebo. En un editorial, <[http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(05\)67149-8/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(05)67149-8/fulltext)>, es conclouia: «Sens dubte ha passat el temps de les anàlisis selectives, els informes esbiaixats o de continuar invertint en la investigació per perpetuar el debat entre homeopatia i al·lopatia. Ara els doctors han de ser valents i honestos a l'hora de parlar amb els seus pacients sobre la falta de beneficis de l'homeopatia, i amb si mateixos sobre els defectes de la medicina moderna quant a la necessitat que tenen els pacients de rebre una atenció personalitzada.»

«VAIG MANTENIR UNA EXTENSA CORRESPONDÈNCIA AMB POPPER, I AIXÒ EM VA PERMETRE ADONAR-ME QUE TENIA UN CONEIXEMENT MOLT PRIMARI DE LA CIÈNCIA.»

dieta; quan va voler tornar al tractament convencional ja era massa tard].

Exacte.

Vostè ha conegut i ha tractat figures com Karl Popper o Thomas Kuhn.

Jo vaig ser molt amic de Popper. El vaig conèixer el 1955. Vaig mantenir una extensa correspondència amb ell, i això em va permetre adonar-me que tenia un coneixement molt primari de la ciència. No sabia com funcionaven les comunitats científiques, per exemple. No creia en la crítica constructiva: no sabia que el que ha de fer un científic quan acaba un treball és demanar als col·legues la seua opinió crítica i constructiva. Ell no sabia això. En una ocasió, en públic, vam mantenir una discussió sobre aquesta qüestió. Parlant sobre el

concepte de contrastabilitat, jo li vaig dir que consistia a fer crítica constructiva. I ell va replicar: «No hi ha res d'això. Quan algú critica, tracta d'anar directament a la jugular!»

A diferència de Popper, vostè ha publicat recerques científiques.

Popper usava informació de segona mà. No havia realitzat mai cap recerca científica i no tenia accés a les publicacions originals perquè no tenia formació matemàtica. L'única branca de la matemàtica que coneixia era el càlcul de probabilitats.

Kuhn destaca per les seues contribucions a la història de la ciència, i la seua filosofia de la ciència ha proporcionat un marc per a comprendre el passat. Les seues idees, però, sembla que ens aboquen al relativisme.

«NO HI HA CAP CIÈNCIA QUE HAJA NASCUT MADURA, SINÓ QUE TOTES HAN ANAT EVOLUCIONANT»

Com a historiador de la ciència no ha estat respectat pels seus col·legues. Però ha donat lloc, com vostè acaba de dir, al relativisme, que és una forma de subjectivisme. Les seues idees eren confuses i a vegades es contradia. El seu llibre *The Essential Tension*, que va escriure més tard, és prou millor que *L'estructura de les revolucions científiques*. Aquest llibre va ser mal comprés. A Europa els estudiants alemanys es van pensar que Kuhn era revolucionari, quan de fet era molt conservador. Encara que era confús, Kuhn tenia bones intencions. No era un pallasso, com el seu amic Feyerabend. Feyerabend sabia perfectament que el que feia era un espectacle, i no li importava, la veritat. Kuhn, com a historiador, va procurar trobar la veritat, però era confús.

Com han avançat els estudis d'història de les ciències?

Els estudis de la història de la ciència han avançat perquè s'ha tingut en compte la ciència oriental i àrab, i també el context social de la ciència. A Kuhn sovint se'l considera el pare de la sociologia de la ciència, però mai la va estudiar. Hi ha una imatge popular de Kuhn que li adjudica aquest paper. Al meu parer, el sociòleg de la ciència més important ha estat Robert Merton, que té un treball important sobre les comunitats científiques. Els seus estudis són seriosos. Kuhn no és un pensador seriós en aquest sentit.

Com es pot defensar una concepció realista de la ciència i, alhora, assumir que les teories científiques són provisionals, com defensa vostè?

Per a mi, les revolucions científiques són parcials. Només hi ha hagut dues revolucions: una va ser en el naixement de la ciència, en el segle v aC. La segona va ser l'anomenada revolució científica de 1600. La resta són revolucions parcials, canvis locals, com el naixement de la mecànica quàntica. No van ser revolucions totals. El començament de la ciència sí que va ser una revolució total. La ciència va començar pensant de manera diferent, sense dimonis ni déus, de manera totalment secular, totalment racional. Va ser una revolució total que va encloure les poques disciplines que es coneixien. Per exemple, va nàixer la medicina científica, sustentada en l'observació (no en l'experimentació, ja que això va aparèixer fa relativament poc de temps).

La ciència és la temptativa d'explicar els fenòmens en termes exclusivament materialistes, per exemple, els processos mentals com a estructures materials. Gent com Michel Foucault i altres xarlatans afirmen que es tracta d'una construcció social, però no és així.

Potser cal entendre, llavors, la història de la ciència com un conjunt de teories que són capaces d'enfocar la realitat de manera més àmplia...

Més aviat, cal afinar la filosofia per a entendre millor les coses.

M'he trobat amb nombrosos físics que renunciïn a les interpretacions. Què n'opina?

En alguns, és per la comoditat de no fer l'esforç de filosofar. Els físics estan dividits entre els que accepten o no la interpretació de Copenhaguen. La setmana passada, precisament, vaig estar en una trobada a Viena per a tractar sobre aquest assumpte. Hi ha molts físics oberts a la discussió, però és més còmode calcular que pensar, sens dubte.

Vostè acusa Heidegger de ser un delinqüent cultural per «encunyar moneda falsa». Es podria dir que un dels papers de la filosofia és determinar quines idees són moneda falsa?

Jo vaig acusar Heidegger, en una conferència que vaig fer a Alemanya, de *Kulturverbrecher*, o siga, delinqüent cultural, per fer

passar fem per grans aportacions. La major part de les seues afirmacions són, o bé trivials, o bé sense sentit. Per exemple: «L'essència del l'ésser és ell mateix» o «l'essència del temps és la maduració de l'ésser» o coses així. Per moneda falsa vull dir enunciats que no tenen sentit. I de segur que ací hi ha els enunciats sabudament falsos, com per exemple «la cerca de la veritat és nociva perquè pot ser utilitzada pels grans poders econòmics»; «la ciència no és més que un instrument del monopoli»; o també: «la medicina està en mans de la indústria farmacèutica i per tant cal optar per les medicines alternatives». Això no sols és fem, sinó que és càustic [és a dir, crema i destrueix]. Allunya la gent dels coneixements necessaris per a viure i convida.

Roger Corcho. Periodista, Barcelona.

Olmo Calvo/SINC

**«JO VAIG ACUSAR
HEIDEGGER, DE
'KULTURVERBRECHER',
O SIGA, DELINQÜENT
CULTURAL, PER FER
PASSAR FEM PER GRANS
APORTACIONS»**